

А.О. Козловський, М.М. Ієвлев, В.О. Крижановський

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХІДНОГО ПАЛАЦУ В КИЄВІ У 2009 Р.

Results of the ongoing since 2008 excavations at the area of «Volodymyr's city» where the Western palace was situated are described. In the beginning of the 10th c. on the studied site a necropolis was situated which is evidenced by the graves of this period. Closer to the end of the 10th c. a palace was build, time of destruction of which is currently disputable. In addition, several dwelling and husbandry objects of the Ancient Rus and later periods were discovered.

Дослідження Західного палацу, розпочаті 2008 р., продовжувалися у 2009 р. За цей польовий сезон відкрито площу 200 м². На ній зафіксовані залишки підмуркового рову східної стіни Західного палацу, відкритої В.О. Харламовим у 1988 р. На дні рову виявлено сліди від п'яти рядів кілків, що дозволили перевірити його ширину. Відкрито також південний поперечний підмурковий рів між східною та західною стінами палацу. З південного боку цього підмурку і залишків південної стіни палацу виявлено поховання Х ст., яке перетинав підмурковий рів (рис. 1). На дні могили зафіксовані кілочки від «лопатки» з'єднання південного та східного підмурків.

Були також досліджені залишки підмуркового рову південно-західної стіни і частина підмуркового рову західної галереї, розкопаної у 2008 р. Відкрита частина підмуркового рову південно-західної галереї була продовженням підмуркового рову, зафіксованого у 2008 р., і мала такі само конструктивні характеристики. Рів був заглиблений у материк на 0,5 м. На дні рову, ширина якого становила в цьому місці до 1,30 м, на глибині 2,55 м чітко простежувалися сліди від чотирьох повздовжніх лежнів, які мали ширину 0,15–0,30 м і були частково заглиблені в материк. На дні підмуркового рову зафіксовані сліди від п'яти рядів кілочків, забитих у материк на глибину до 0,4–0,5 м. Більшість кілочків у перетині мала прямокутну

форму розмірами 0,04 × 0,40, 0,04 × 0,06 м, частина — круглу з діаметром 0,05–0,06 м. Відстань між ними 0,20–0,25 м. Заповнення рову складалося з темного ґрунту без домішки вапна або фрагментів плінфи.

Зауважимо, що відкриті залишки фундаментних ровів були дуже пошкоджені фундаментами, водогінними траншеями і господарчими ямами ХІХ — першої половини ХХ ст. Крім того, частина підмурків палацу не досліджена через сучасну теплотрасу, що проходить його територією. Глибина залягання досліджених нами підмуркових ровів і раніше відкритих практично збігається.

На території Західного палацу, дослідженій у 2009 р., так само як і на відкритій його частині у 2008 р., знаходилися об'єкти давньоруського часу Х — першої половини ХІІІ ст. та ХІV—ХVІІІ ст. (рис. 1). Відкрито три поховання Х ст., одне — ХІІ ст., дві будівлі (8 і 9) та дві господарські ями (25 і 26) кінця ХІ — початку ХІІІ ст.

Від будівлі 8 досліджено тільки її південно-східну частину, західна була знищена будинком ХІХ ст., а північна виходила за межі розкопу. Будівля мала стіни стовпової конструкції та підкліт завглибшки до 1,5 м. Зафіксована її ширина близько 4,0 м. Зі східного її боку зафіксовано рештки заглибленого входу до підкліту. Верхня частина будівлі була пошкоджена перекопами ХІХ — початку ХХ ст. Виходячи з заповнення, вона загинула від пожежі, про що свідчить потужний шар попелу та вуглинок. У північно-східному кутку будівлі були залишки печі, що впала до підкліту з верхнього поверху. В її заповненні зафіксовано багато фрагментів кераміки кінця ХІ та переважно ХІІ ст., уламки плінфи, розчину цем'янки, фрагменти амфор і корчаг, кістки тварин, уламки виробів з металу та скла (рис. 2).

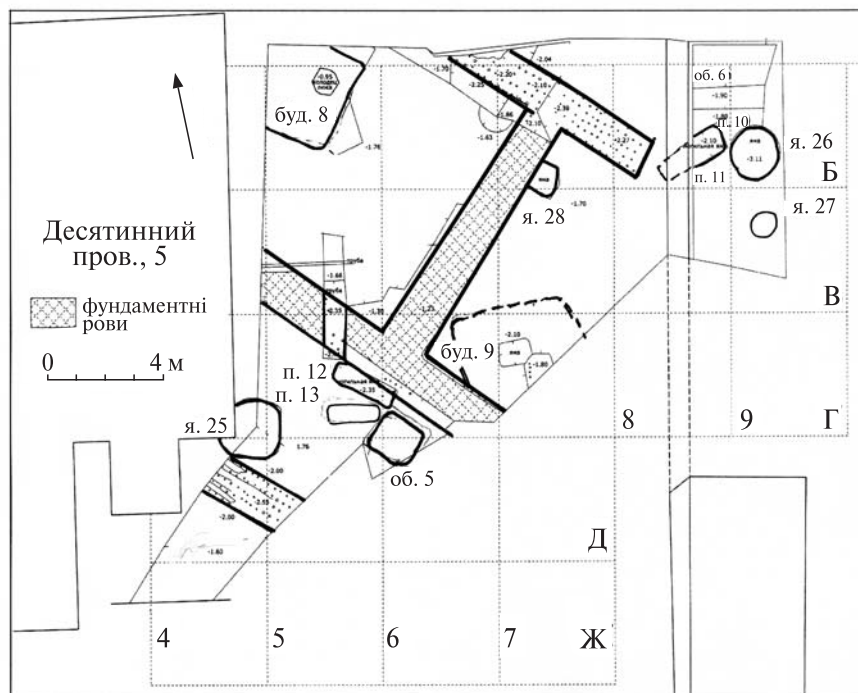

Рис. 1. Київ, Західний палац. План розкопу 2009 р.

Будівля 9 значною мірою пошкоджена перекопами XIX — початку XX ст. Вона мала стовпову конструкцію стін (зафіксовано чотири ямки). Вірогідно, будівля була досить великою, але через те, що її більша частина знаходиться за межами розкопу, її розміри встановлять у подальшому. У заповненні зафіксовано доволі потужний шар від пожежі та нечисленні фрагменти кераміки кінця XI — початку XIII ст. На дні знаходилися дві невеликі господарські ями.

Господарська яма 25 зверху зруйнована перекопом початку XX ст. Її глибина 1,75 м, вона мала овальну в плані форму. В заповненні трапилося багато уламків плінфи, каміння, фрагментів кераміки XI—XII ст., амфор і скла.

Яма 26, завглибшки до 3,1 м від сучасної поверхні (1,5 м від рівня материка), була круглої в плані форми, діаметр її на рівні материка 1,6 м. Верхня частина її також пошкоджена будівлею XIX ст. Вірогідно, яму 26 використовували для зберігання зерна, потім вона була засипана сміттям. У верхній її частині знайдено численні матеріали переважно XIX—XX ст., в нижній — значну кількість фрагментів кераміки переважно XII ст., скляних виробів, уламків плінфи, цем'янок розчину і кісток тварин.

Вертаючись до підмуркових ровів, відмітимо, що вони були заповнені дуже пухкою масою, що складалася з цем'янок розчину, уламків плінфи, невеликих шматків каміння (головним чином кварциту, граніту, вапняку, пірофіліту), фрагментів давньоруської керамі-

ки, кісток тварин і прошарків землі. Зауважимо на відсутності в їхньому заповненні цілої плінфи чи її великих шматків. Знайдена плінфа була переважно жовтого, жовто-гарячого і червоного кольорів, товщина від 1,5 до 4,0 см, біль-

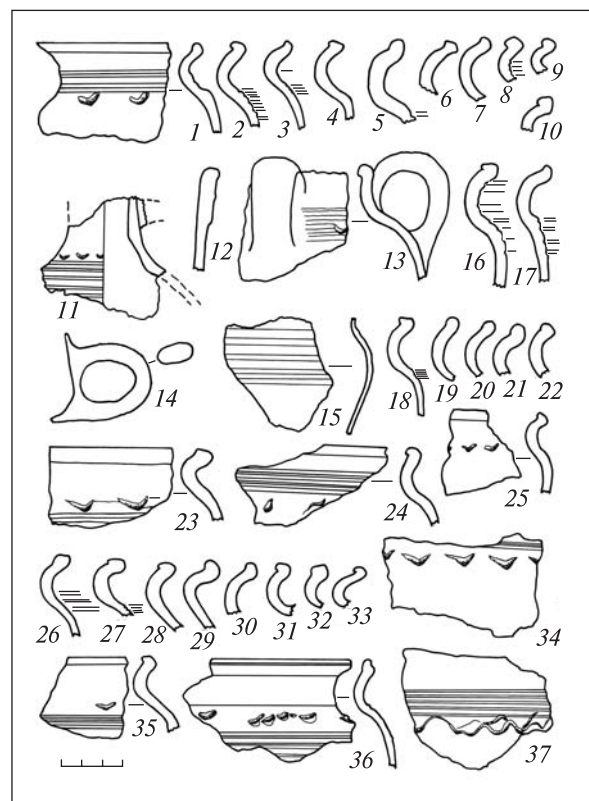

Рис. 2. Знахідки з будівлі 8

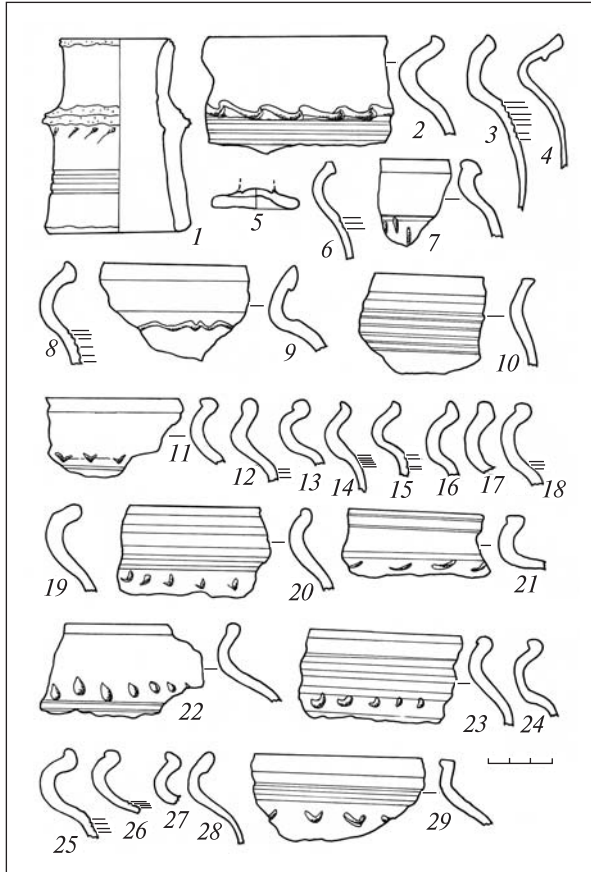

Рис. 3. Знахідки з культурного шару

шість уламків завтовшки 1,5–2,5 см. Зважаючи на відсутність шматків великого каміння, яке зазвичай використовували при спорудженні підмурків кам'яних давньоруських будівель, можна припустити, що підмурки Західного палацу розібрали, вірогідно, наприкінці XI – початку XII ст. На користь цього припущення також може свідчити відсутність відбитків лежнів за наявності слідів від кілочків. Таку ж картину зафіксував і В.О. Харламов у 1987–1988 рр.

З-поміж знахідок в підмуркових ровах та в культурному шарі на території Західного палацу відмітимо досить великі шматки цем'яного розчину з відбитками дерев'яних конструкцій, плінфи та каміння. В добірці кераміки з культурного шару безпосередньо на території палацу переважали фрагменти посуду XI ст. (рис. 3).

Зараз встановити дату розбирання підмурків видається неможливим через відсутність писемних джерел того періоду, в яких би згадувався Західний палац, і певного археологічного матеріалу. Якщо датою заснування палацу більшість дослідників вважає кінець X ст., то час його руйнації невідомий. Враховуючи отримані дані – перекриття південного поперечного підмуркового рову згорілим об'єктом, який за керамічним комплексом датується XI – максимум початком XII ст., можна припустити, що палац був зруйнований у цей час. Підтвердженням цієї дати може бути і той факт, що житло XII–XIII ст. перетинало і повністю знищило підмуркові рови палацу на другій ділянці наших розкопок.

Запитання викликають і деякі конструктивні особливості спорудження підмуркових ровів палацу. Так, у поперечній південній стінці не зафіксовано слідів від вапнякового розчину, яким заливали лежні на дні рову. Також незвичним є те, що сліди від кілків зафіксовані не на дні підмуркового рову в материк, а в темному заповненні над материком.

Таким чином, результати дослідження дозволили уточнити деякі деталі щодо планування Західного палацу та часу його існування. Досліджено частину південної поперечної стіни, відкрито західну стіну і східний кут палацу з пілястрами. Але водночас постало й багато запитань, на які поки що не можна дати остаточної відповіді.

